

ХӨВСГӨЛ АЙМАГ ДАХЬ ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР

АЗДТГ-ын байр, А корпус 3 давхар,
Мөрөн сум, Хөвсгөл аймаг, 67120
Утас/факс: 7038 3793, Цахим шуудан: khuvsgul@audit.gov.mn
Цахим хуудас: www.audit.mn

2024.08.02 № 01/685
танай _____ -ны № _____ -т

ХӨВСГӨЛ АЙМГИЙН
ЦАГААН-УУЛ СУМЫН МОНГОЛ
АРДЫН НАМЫН ХОРООНД

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр хуульд
заасан шаардлагад нийцсэн талаарх
дүгнэлт

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйл, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5.4-т заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Хөвсгөл аймгийн Цагаан-Уул сумын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох Хөвсгөл аймгийн Цагаан-Уул сумын Монгол Ардын намын хорооны сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Хөвсгөл аймгийн Цагаан-Уул сумын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвсэл болон бие даан нэр дэвшигч нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын талаарх тооцоо, судалгааг гарган хуульд заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Төрийн аудитын байгууллага нь сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвсэл болон бие даан нэр дэвшигчийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817 - 1 : 2020 Төрийн аудит. Тулгуур зарчим, MNS 6817 - 6 : 2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудитын зарчим, MNS 6817 - 8 : 2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудит стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль, холбогдох байгууллагаас авсан тайлан, судалгаа, мэдээллийг тус тус шалгуур болгон авч үзсэн.

Дүгнэлт

Хөвсгөл аймгийн Цагаан-Уул сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцохоор Хөвсгөл аймгийн Цагаан-Уул сумын Монгол Ардын намын хорооны ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн зорилт, арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.3 дахь хэсэг, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлага болон холбогдох хууль, тогтоомжид тус тус нийцсэн байна.

Хөвсгөл аймгийн Цагаан-Уул сумын Монгол Ардын намын хорооны сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр (№9 хуудас)-ийг хавсаргав.

Хувийг: Хөвсгөл аймгийн Цагаан-Уул сумын Монгол Ардын намын хороонд.

Хувийг: Хөвсгөл аймгийн Цагаан-Уул сумын Сонгуулийн хороонд.

Хавсралт №9 хуудастай.

ДАРГА, ТЭРГҮҮЛЭХ
АУДИТОР

А.ЭРДЭНЭБААТАР

Үндэслэл:

- ✓ “Улс аймгийн намын бодлогыг хэрэгжүүлнэ
- ✓ “Хөгжсөн Цагаан-Уул 2024 - 2030” хөтөлбөр
- ✓ Монгол Улсын Их Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд Монгол Ардын Намаас дэвшүүлсэн “Шинэ сэргэлтийн бодлого бүсчилсэн хөгжлийн реформ” мөрийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх
- ✓ Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль

Уриа: “ СУМАНДАА САЙХАН АМЬДАРЪЯ”

Зорилго: АРД ИРГЭДИЙНХЭЭ СУМАНДАА САЙХАН АМЬДРАХ БОЛОМЖИЙГ БОДЛОГООР ДЭМЖИН АЖИЛЛАХ, СУМ ОРОН НУТГИЙН ХӨГЖИЛД ОРОЛЦОХ ИРГЭДИЙН ОРОЛЦООГ ХАНГАН АЖИЛЛАХ

АГУУЛГА:

НЭГ. ЭДИЙН ЗАСГИЙН ӨСӨЛТИЙГ ӨРХ БҮРД ХҮРГЭХ, ХҮНИЙ ХӨГЖЛИЙН БОДЛОГО

- 1.1 Эрүүл мэнд
- 1.2 Боловсрол
- 1.3 Хүн ам, нийгмийн бүлгүүд рүү чиглэсэн хөгжлийн бодлого
- 1.4 Соёл, спорт

ХОЁР. ЭДИЙН ЗАСГИЙН ӨСӨЛТИЙГ ТОГТВОРТОЙ ХАНГАХ БОДЛОГО

- 2.1. Хөдөлмөр эрхлэлт, шинэ ажлын байр, бизнес хөрөнгө оруулалтын таатай орчин
- 2.2. Дөрвөн улирлын аялал жуулчлал, соёлын бүтээлч үйлдвэрлэл
- 2.3. Эрүүл хүнс
- 2.4. Шинэ хөдөө шинэ хоршоо хөдөлгөөн

ГУРАВ. ХҮН БА БАЙГАЛЬ ОРЧИН

- 4.1. Уламжлалт нүүдлийн аж ахуй ба сорилт бэрхшээл
4.2. Ногоон эдийн засаг

ДӨРӨВ. ШАГНАЛ УРАМШУУЛАЛЫН ЗӨВ ХҮРТЭЭМЖ

НЭГ. ЭДИЙН ЗАСГИЙН ӨСӨЛТИЙГ ӨРХ БҮРД ХҮРГЭХ, ХҮНИЙ ХӨГЖЛИЙН БОДЛОГО

1.1 Эрүүл мэнд

- 1.1.1. Эрүүл зөв дадал хэвшилтэй, идэвхтэй амьдралын хэв маягтай, бүтээлч, хөдөлмөрч иргэнийг төлөвшүүлэн, иргэдийн эрүүл мэндийн боловсролыг дээшлүүлэх, эрүүл мэндийн мэдээлэл, сургалт, сурталчилгаа, судалгааны чиглэлээр иргэдэд, нийгмийн эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээ үзүүлэх зорилготой “Нийгмийн эрүүл мэндийн төв”-ийг байгуулах, тоног төхөөрөмжөөр хангах асуудлыг үе шаттайгаар шийдвэрлэнэ.
- 1.1.2. Зонхилон тохиолдох халдварт болон халдварт бус өвчнөөс сэргийлэх, эрт илрүүлэх, хянах тогтолцоог орон нутгийн түвшинд зохион байгуулж, хариу арга хэмжээний тогтолцоог бэхжүүлнэ.
- 1.1.3. Эмчилгээ, оношилгоо, сургалтад алсын зайн анагаах ухааныг (теле медицин) сумандаа нэвтрүүлэх нэвтрүүлнэ..
- 1.1.4. Эрүүл мэндийн урт хугацааны тусламж, үйлчилгээ болох сэргээн засах, сувилахуй, хөнгөвчлөх тусламж үйлчилгээний чанар хүртээмжийг нэмэгдүүлэх чиглэлээр хүний нөөц, тоног төхөөрөмжийн хангамжийг шийдвэрлэнэ.
- 1.1.5. Анхан болон лавлагаа шатлалын эмнэлэг, эрүүл мэндийн байгууллагын барилга байгууламж, дэд бүтэц, тоног төхөөрөмжийг шинэчлэн, стандарт, чанарын шаардлага хангасан тэгш, хүртээмжтэй, чанартай үйлчилгээг үзүүлэх орчныг бүрдүүлнэ.
- 1.1.6. Эрүүл мэндийн салбарын ажиллагсдын нийгмийн баталгааг хангах, хөдөө орон нутагт тогтвор суурьшилтай ажиллуулахад дэмжлэг үзүүлэх, хөдөө орон нутагт эмч ажилчдын байр, хороолол, суурин бүсэд “Эмч ажилтны хотгон” байгуулах арга хэмжээ авна.
- 1.1.7. Нөхөн үржихүйн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг дэмжих замаар сэргийлж болох эх, хүүхдийн эндэгдэлд нөлөөлөх хүчин зүйлийг багасгаж, эх, хүүхдийн эндэгдэл бууруулах хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.8. Эрүүл мэндийн хүртээмжийг сайжруулах зорилгоор өндөр настан бага насны хүүхэд жирэмсэн ээжүүдэд анхан шатны тусламж үйлчилгээ үзүүлэхийн тулд стандартын шаардлага хангасан багаж тоног төхөөрөмж ашиглан бүрэн үзлэгийг малчны хотонд хүрч үйлчлэх боломжыг нээнэ

1.2 Боловсрол

1720090001 8 0070605
0000000002

- 1.2.1. Сургалтын шинэчилсэн хөтөлбөрт суурилсан арга хэмжээг үр дүнд хүргэх**
- 1.2.1.1. “ОРОН НУТАГ СУДЛАЛ” хичээлийг чиглэлээр зохион байгуулж, үр дүнд хүргэнэ. /Орон нутгийн ёс заншил, Орон нутгийн өв соёл, Орон нутгийн түүх, Орон нутгийн газар зүй/
- 1.2.1.2. Малчдын 4-5 настай хүүхдийн сургуульд бэлтгэгдсэн байдлыг дэмжих “ЗУНЫ ЦОГЦ СУРГАЛТ” төслийг туршин хэрэгжүүлнэ.
- 1.2.2. Суралцахуй төвтэй орчиныг бүрдүүлэх**
- 1.2.2.1. Судалгаа, үнэлгээ, шалгалтын “ЦАХИМ ТАНХИМ”-ыг сургууль бүрт хөгжүүлнэ.
- 1.3 Хүн ам, нийгмийн бүлгүүд рүү чиглэсэн хөгжлийн бодлого**

Хүүхэд

- 1.3.1 Хүүхдийн эрүүл мэнд, боловсрол, хамгааллын үйлчилгээг сайжруулж, ерөнхий боловсролын сургуульд гэр бүл, хүүхэд хөгжил хамгааллын нийгмийн ажилтантай болгоно.
- 1.3.2 Хүүхдийн хөгжлийн төв, спортын талбай, хичээлээс гадуурх хөгжлийн үйлчилгээний тоо, орчин, хүртээмжийг нэмэгдүүлнэ.
- 1.3.3 Хүүхдийн бодит оролцоо, хэрэгцээнд суурилсан хөгжлийн үйлчилгээг дэмжинэ.
- 1.3.4 Эрсдэлт нөхцөлд байгаа болон хараа хяналтгүй хүүхдийг илрүүлэх арга хэмжээ авч, хариу үйлчилгээ, хяналтыг сайжруулна.
- 1.3.5 Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, эрсдэлт нөхцөл байдал тулгарсан үед авах арга хэмжээний мэдлэг, чадавхийг хүүхэд, өсвөр үеийнхэнд төлөвшүүлэх арга хэмжээ хэрэгжүүлнэ.

Гэр бүл

- 1.3.6 Гэр бүлийн гишүүд, эцэг, эхчүүдийн үүрэг, хариуцлагыг нэмэгдүүлэх, хандлага өөрчлөх, гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих ажлыг салбар дундын хамтын ажиллагааны хүрээнд эрчимжүүлж, гэр бүлд ээлтэй бодлого хэрэгжүүлнэ.
- 1.3.7 “Гэр бүлд зөвлөгөө өгөх танхим”-ыг суманд байгуулж, бүх нийтийн соён гэгээрэл, гэр бүлийн боловсролыг дээшлүүлэх, зөвлөн туслах үйлчилгээний орчин, нөхцөл, хамтын ажиллагааг сайжруулна.
- 1.3.8 Эхчүүдэд зориулсан төрөлжсөн мэргэжлийн асрах үйлчилгээ үзүүлэх төвийн үйл ажиллагааг эрэлтэд нийцүүлэн хувийн хэвшилтэй хамтран хэрэгжүүлнэ.

Бусад

- 1.3.9 Залуучуудын бизнес эрхлэх боломж, гарааны бизнес эрхлэх нөхцөлийг нэмэгдүүлнэ.
- 1.3.10 Ахмадын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, орлогыг нэмэгдүүлэх, мэдлэг туршлагаа залуучуудад өвлүүлж үлдээхэд дэмжлэг үзүүлнэ.
- 1.3.11 Зудад өртсөн малчдыг малжуулах хөтөлбөрийг эрчимжсэн мал аж ахуйн чиглэлээр хэрэгжүүлж, малын тоо бус чанарыг чухалчилна.
- 1.3.12 Хөдөө аж ахуйн даатгалын тогтолцоог сайжруулж, малчид, тариаланчдыг эрсдэлээс хамгаална.
- 1.3.13 Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хөдөлмөр эрхлэх, орлого олох боломжийг нэмэгдүүлнэ.
- 1.3.14 Амжиргааны баталгаажих түвшнээс доогуур орлоготой иргэдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг нэмэгдүүлж, ядуурлыг 2 дахин бууруулах бодлого баримтална.
- 1.3.15 “Халамжаас хөдөлмөрт” бодлогын хүрээнд зорилтот бүлгийн иргэдийг тогтвортой ажилд зөвлөн чиглүүлэх, ур чадвар эзэмшүүлэх хөтөлбөрт хамруулан зуучлах үйлчилгээний тогтолцоог хөгжүүлнэ

1.4. Соёл, спорт

Соёл

- 1.4.1. Соёл урлагийн салбарын хүний нөөцийн чадавхуулж хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх замаар стандарт хангасан чанартай, хүртээмжтэй үйлчилгээг хүргэхэд дэмжлэг үзүүлнэ.
- 1.4.2 “Соёл урлаг” хөтөлбөрийг баталж соёлын бүтээлч үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх чиглэлээр төсөл арга хэмжээг дэмжин хөгжүүлнэ.
- 1.4.3. Соёлын аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүн үйлчилгээг олшируулж, гадаад дотоодын аялагчдад зориулсан хөтөлбөрүүдийг дэмжинэ.

Спорт

- 1.4.4. Өсвөр үеийн шигшээ багийг бэлтгэх тогтолцоог сайжруулж 6-аас доошгүй төрлөөр хичээллүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлэн спортын амжилтыг дэмжин ажиллана.

ХОЁР. ЭДИЙН ЗАСГИЙН ӨСӨЛТИЙГ ТОГТВОРТОЙ ХАНГАХ БОДЛОГО

2.1. Хөдөлмөр эрхлэлт, шинэ ажлын байр, бизнес хөрөнгө оруулалтын таатай орчин

Хөдөлмөр эрхлэлт, шинэ ажлын байр

- 2.1.1. Шинээр зохистой ажлын байр, өндөр технологийн шинэ ажлын байрыг бий болгох төлөвлөгөө баталж, ажилгүйдлийн түвшнийг тууштай бууруулах бодлого баримтлана.

4

1720093001 3 0070605
0000000004

- 2.1.2. "Ур чадвартай ажилтан" санаачилгын хүрээнд ажилтныхаа мэргэжлийн ур чадварыг ахиулах урт, богино хугацааны сургалтад хамруулсан ажил олгогчийг дэмжин ажиллана.
- 2.1.3. Урт хугацаанд ажил завсардсан болон эх орондоо буцаж ирсэн иргэдэд мэргэжлийн өөрөө удирдах ёсны байгууллагын зүгээс дахин ур чадвар эзэмшүүлэх, мэргэшлийн зэрэг, гэрчилгээ олгох үйл ажиллагааг дэмжинэ.
- 2.1.4. Салбар хоорондын хамтын ажиллагааг өрнүүлэх замаар хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 2.1.5. "Старт-ап" гарааны бизнес эрхлэгчдийг орон нутгаас дэмжих, бизнес хөгжлийн төвд бизнесээ бойжуулах боломжийг бүрдүүлэх
- 2.1.6. Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих загвар төвийг бий болгож орчин нөхцөлийг бүрдүүлэх
- 2.1.7. Хувийн хэвшил, өрхийн үйлдвэрлэл эрхлэгчдийг дэмжих замаар шинэ ажлын байрыг бий болгох
- 2.1.8. Хувиараа хөдөлмөр эрхэлж буй болон бизнесээ эхэлж буй иргэдэд чиглэсэн зөвлөн туслах, ажлын байр нэмэгдүүлэх ахуйн үйлчилгээний төвийг нэмэгдүүлнэ.
- 2.1.9. Аялал жуулчлал, мал аж ахуйн чиглэлээр өрхийн үйлдвэр эрхлэгчдийг Цагаан-Уулын бүтээгдэхүүний төвлөрсөн цэг нээж орон нутгийн онцлогт нийцүүлэн үйлдвэрлэл хийж буй өрхийн бизнес эрхлэгчдийг дэмжих
- 2.1.10. Өрхийн үйлдвэрлэл эрхлэх хүсэлтэй хөдөлмөрийн насны иргэдийг жижиг дунд үйлдвэрлэл хөгжсөн аймаг, бусад орны туршлага судлуулах

Бизнес хөрөнгө оруулалтын таатай орчин

- 2.1.11. Зах зээл дэх чөлөөт өрсөлдөөнийг дэмжих, старт-апп компаниуд бойжих нөхцөлийг бүрдүүлж, залуучууд болон жижиг компаниуд шударгаар өрсөлдөх суурийг тавьж, аливаа нэг компани бүх салбарт давамгайл байдалтай ноёрхохгүй байх, нийтээр хөгжихөд дэмжинэ.
  - 2.1.12. Жижиг дунд үйлдвэрлэл эрхлэгчдийг хөнгөлөлттэй зээлийн бодлогоор дэмжинэ.
  - 2.1.13. Зээлийн уян хатан нөхцөлтэй тоног төхөөрөмжийг эрэлт хэрэгцээтэй уялдуулан нийлүүлнэ.
  - 2.1.14. Хөдөөгийн сэргэлтийн хүрээнд төвлөрлийг бууруулах зорилгоор Цагаан-Уул суманд шилжин ирсэн ажил олгогчдын дэмжин ажиллана.
- 2.2. Ахуй үйлчилгээний төвүүдийг бий болгож жижиг дунд үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэгчдийг дэмжих

2.2.1. Суманд ЖДҮ хөгжүүлэх санг бий болгож жилд өндөр дүнтэй бага хүүтэй урт хугацаатай зээлийн бодлогоор дэмжих

2.3. Дэд бүтэц

2.2.1. Хот хөдөөгийн сэргэлтийн хүрээнд “Сумын хөгжилд инженерийн дэд бүтцийн хангамж” төслийг хэрэгжүүлж сумдыг иж бүрэн төвлөрсөн инженерийн шугам сүлжээгээр хангана.

2.2.2. Босоо тэнхлэгийн аялал жуулчлалын хатуу хучилттай авто замыг шинээр барих ажилийг санал тавьж эрчимжүүлэх.

2.2.3 Сумын төвийн ундны усны асуудлыг бүрэн шийднэ одоо байгаа худагт мэрэгжилийн багаар дүгнэлт хийлгэж ус цэвэршүүлэх байгууламжийн чадлыг нэмэгдүүлнэ

2.2.4 Цахилгаан хангамжийн асуудлыг шийдэх тасралт гардаг хэсгүүдийн эх үүсвэрийг шинэчлэх.

2.4. Эрүүл хүнс

2.4.1. Хүнсний хангамж, аюулгүй байдлыг хангах “ХҮНСНИЙ ХУВЬСГАЛ” хөтөлбөрийг үргэлжлүүлж, гол нэр төрлийн 19 бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг орон нутгийн бодлогоор дэмжинэ.

2.4.2. Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүнийг дөрвөн улиралд бэлтгэн нийлүүлэх, хадгалах нэгдсэн тогтолцоог бүрдүүлж, иргэдийг хямд, чанартай мах, сүү, хүнсний ногоогоор хангана.

2.4.3. Цэцэрлэг, сургуулийн үдийн хоолонд сүү, сүүн бүтээгдэхүүний хэрэглээг нэмэгдүүлэх замаар малчдын орлогын тогтвортой байдлыг хангана.

2.4.4. Эко хүнс үйлдвэрлэгч болзол журам хангасан үйлдвэр, аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагааг дэмжиж, эко хүнсний бүтээгдэхүүний нэр төрөл тоог өсгөж, зах зэлийн хүрээг нэмэгдүүлнэ.

2.4.5. Сумын бяслагны үйлдвэрийг түшиглэн сүү цагаан идээний цехүүдийг бий болгоно.

2.5. Хөдөө аж ахуй, Шинэ хоршоо хөдөлгөөн

Мал аж ахуй

2.5.1. “Шинэ хоршоо” хөдөлгөөнийг сумандаа өрнүүлж, иргэд хоршоолохыг дэмжинэ.

2.5.2 Зудын эрсдэлийг даван туулах “ӨВӨЛЖӨӨ” төсөл хэрэгжүүлж малын хашаа хороог сайжруулах зорилгоор малчид хөнгөлөлттэй нөхцөлөөр мод бэлтгэх боломж бүрдүүлэх

170798001-0070605
0000000006

2.5.3. Эрчимжсэн мал аж ахуй эрхлэх шалгарсан арга аргачлалыг сурталчилж, бүсчилсэн хөгжлийн үзэл баримтлалын хүрээнд дутагдалтай малын эмч, мал зүйч, зоотехникч мэргэжилтэн бэлтгэх бодлого баримтална.

2.5.4 Малчид хоршоолох замаар мах, сүү, арьс шир боловсруулах цех байгуулах, ажлын байрыг сум бүрт нэмэгдүүлэх бодлого баримтална.

2.5.5 Малчин өрхөд тэжээлийн ургамал, тариалах зорилгоор өвөлжөө, хаваржааны газрын тодорхой хэсгийг эргэлтэнд оруулж ашиглуулах

2.5.7 Стандартын шаардлага хангасан хээлтүүлэгч бэлтгэн нийлүүлж буй мэргэжлийн байгууллагад дэмжлэг үзүүлэх /бух, хуц, ухна бэлтгэсэн мэргэжлийн байгууллагад/

2.5.8 Мал эмнэлгийн оношлогооны лабартори бүхий шинэ барилга байгуулахыг дэмжин мал хөдөө аж ахуйтай холбон хүнсний аюулгүй байдлыг ханган малынмах сүү зэрэг бүтээгдэхүүнд хяналт тавих мал амьтнаас хүнд халдварладаг халдварт өвчний хяналт, хариу арга хэмжээний бэлэн байдлын хангаж ажиллах

2.5.8 Хашаа хорооны халдваргүйтгэлийг чанартай зохион байгуулж халдварт шимэгчдээс урьдчилан сэргийлэх;

2.5.9 Малын чанар үүлдэр угсааг сайжруулан малын ашиг шимийг нэмэгдүүлэх

- Гоц халдварт өвчингүй тайван бүс нутаг болох зорилт дэвшүүлэх;

- Гоц халдварт өвчингүй бүс нутаг болох зорилтыг хэрэгжүүлэх

2.5.10 Уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицож эрсдэлийг даван туулах чадвартай мал аж ахуйг хөгжүүлнэ.

- Өсвөр малыг чиглэлтэй бойжуулж түргэн хугацаанд малыг эдийн засгийн эргэлтэд оруулах, туршил судалгаа хийж, түгээн дэлгэрүүлэх, гадаад дотоодын зах зээлд таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх

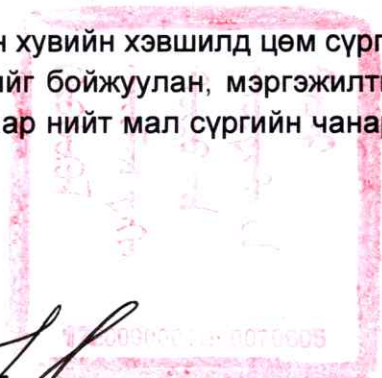
- Мал аж ахуйн гаралтай бүтээгдэхүүнийг гарал үүслийг тодорхой болгох, малыг ээмэгжүүлж, бүртгэл мэдээллийг нэгдсэн санд оруулах ажлыг эрчимжүүлэх

- Малын тэжээлийг нэмэгдүүлэх замаар ашиг шимийг улирлын хамаарлыг бууруулах

- Баталгаажсан үүлдэр омгийн малын ашиг шимийг тогтоож, мал аж ахуйн нэгдсэн санд бүртгэх, цаашид хамгаалах, ашиг шимийг нэмэгдүүлэх бодлоготой байх

- Баталгаажсан үүлдэр, омгийн малаар төрийн болон хувийн хэвшилд цөм сүргийг бүрдүүлж, стандартын шаардлага хангасан хээлтүүлэгчийг бойжуулан, мэргэжилтний хяналтад доор малчин өрхөд түрээсээр ашиглуулах замаар нийт мал сүргийн чанарыг сайжруулах

Хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэл

0000000007

2.5.17. Төв суурин газрын хүн амыг хүнсний хэрэгцээг хангах зорилгоор сүүний үхрийн аж ахуйг стандартын дагуу байгуулж хүүгийн бодлогоор дэмжих

2.5.20 Малчдад сургалт мэдээллийг үе шаттай зохион байгуулах, туршилт судалгааг хамтран зохион байгуулах

2.5.21. Мал үржүүлэг технологийн ажил үйлчилгээний нэгжийг бий болгох, дэмжлэг үзүүлэх

2.5.22. Мал аж ахуйн дэвшилтэд технологийг ашиглаж, малын ашиг шимийг нэмэгдүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх

2.5.23.

2.5.24. Малын гаралтай бүтээгдэхүүнийг үнэ цэнийг нэмэгдүүлэх замаар малчдын орлогыг нэмэгдүүлэх

2.5.25. Зөгийн аж ахуйг эрчимтэйгээр дэмжиж, зөгийн балын брэндийг бий болгох

2.5.26. Гарал үүсэл нь тодорхой Цагаан-Уул ноос, хөөвөр, ноолууран бүтээгдэхүүн болон мах, сүүн бүтээгдэхүүний хөгжүүлэх, сурталчлах

2.5.27. Гадаад дотоодын жуулчдыг малчин өрхөөр зочлуулах арга хэмжээг зохион байгуулах, нүүдлийн соёл, бэлчээрийн мал аж ахуйг сурталчлах үүнээс орлого олох боломжийг бий болгох

2.5.28. Мал аж ахуйн гаралтай бүтээгдэхүүний эвэнт үйл ажиллагааг жил бүр зохион байгуулах

2.5.29. Хариуцлагатай нүүдэлчин стандартыг нэвтрүүлэх замаар малыг тэжээлэг арчилгаа маллагааг сайжруулах

2.5.30. Малын хашаа хороог сэлбэх, шинээр барихад дэмжлэг үзүүлэх замаар малын тавлаг байдлыг хангах

2.5.33. Ашиглагдахгүй байгаа бэлчээрийг ашиглах худаг ус гаргах

2.5.34. Малын бүрэн найрлагат тэжээлийн үйлдвэрийг газар тариалангийн бүс нутгийг түшиглэн байгуулах

2.5.35. Бэлчээрийн хөнөөлт мэрэгч амьтантай тэмцэх дэвшилтэд аргыг нэвтрүүлэх

2.5.37. Малын түүхий эдэд анхан шатны боловсруулалт хийх сумын хоршооллыг байгуулж, малчдад хувь эзэмшүүлнэ.

2.5.38. Малчидын залгамж халааг бэлтгэх аяныг хэрэгжүүлнэ.

ДӨРӨВ. ХҮН БА ХҮРЭЭЛЭН БУЙ ОРЧИН

4.1. Уламжлалт нүүдлийн аж ахуй ба сорилт бэрхшээл

4.1.1. Ус, хөрс, бэлчээрийг хамгаалах, газрын доройтол, цөлжилтөөс сэргийлэх арга хэмжээ авна.

4.1.2. Бэлчээрийн мал аж ахуйд зохистой сүргийн бүтэц, ашиг шимт байдал, байгальд ээлтэй мал маллах зөв дадлуудыг нэгтгэсэн стандартыг нэвтрүүлж, бэлчээрийн доройтлыг бууруулна.

4.1.3. Бэлчээрийг журмын дагуу ашиглуулах замаар ашиглагч-малчдыг хариуцлагажуулна.

4.2. Ногоон эдийн засаг

4.2.1. Хог хаягдлыг бууруулах, байгалийн нөөцийг хэмнэх, үр ашгийг дээшлүүлэх, дахин боловсруулж, ашиглах санаачилгуудыг дэмжин байгальд ээлтэй техник технологийг нэвтрүүлж, ногоон бүтээгдэхүүн, тогтвортой хэрэглээ, амьдралын ногоон хэв маягт тулгуурласан “Тойрог” эдийн засгийн бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

4.2.2. Ухаалаг, хэмнэлттэй хэрэглээ, байгальд ээлтэй үйлдвэрлэлийг хөгжүүлнэ.

4.2.3. Эрчим хүчний хэмнэлттэй, дэвшилтэт технологи бүхий амины болон нийтийн орон сууц, дэд бүтцэд олгох ногоон зээлийн хүртээмжийг нэмэгдүүлнэ.

5.1 Шагнал урамшуулалын зөв хувиарлалт

5.1.1 Бүхий л ажил хөдөлмөр эрхэлж буй хүмүүсийн үр дүнг үнэлэн ажлын бүтээмжийг сайжруулах зорилгоор шагналыг олгохдоо бүхий л болзолыг хангасан хүмүүсийг үнэлэн шагналыг эзэнд нь олгох

- Малчинд шагнал олгохдоо гаргасан амжилт бусад айлыг малжуулсан эсэх залуу малчидаа дэмжин үлгэр жишээ мал малласан мөн малын чанараа сайжруулан эсэхийг үнэлэн олгох
- Малчины залуу халааг нэмэгдүүлэхийн тулд сумын залуу аварга малчин гэсэн номинацийг сумандаа бий болгон тодорхойлох
- Мөн бусад төрийн байгууллагад ажиллагсад хувиараа бизнес эрхлэгч зэрэг бүхий мэргэжилтүүдэд ажлын бүтээмж сумандаа оруулсан хувь нэмэрийг үнэнчээр үнэлэх

